

AVRAM IANCU - 200!

Nr. 6(46/iunie 2024)

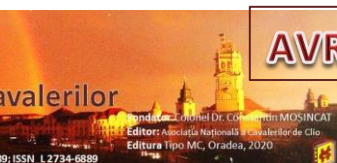
70 de ani de la înființarea Studioului de Radio din Cluj. Incursiuni în istoria profesionistului din radio

Prof. univ. dr. Mircea POPA

Constituirea profesiei de ziarist are loc în a doua jumătate a sec. al XIX-lea, când presa iese din faza de entuziasm și amatorism cultural și literar, frecventată mai ales de scriitori și oameni de cultură, întemeietori ai acesteia, precum Ion Heliade-Rădulescu, Gh. Asachi și Mihail Kogălniceanu, George Barițiu și Timotei Cipariu, Iosif Vulcan sau grupul de la Junimea, devenind o entitate de sine stătătoare, cu rol important în informația transmisă cititorului, prin încercarea de a-l educa și familiariza cu înțelegerea superioară a scopurilor vieții, prin oferirea temeiurilor culturii naționale și ale educației pentru binele neamului. Fără presă nu există literatură, fără presă nu există educație civică, spirit național. În prefața celei dintâi istorii a presei românești, realizată de Nicolae Iorga în 1922, acesta spunea: „Se poate zice că presa românească, ale cărei servicii pentru deșteptarea conștiinței cetățenești, pentru răspândirea cunoștințelor curente în popor, pentru îndreptarea și înnobilarea gustului curent, cu toate succesele la care s-au dat unele ziare, nu pot fi îndestul prețuite, a fost factorul de căpetenie pentru această colaborare fără înțelegere prealabilă, ci ieșită spontan din instinctul național trezit pretutindeni și exprimat în formă modernă, pentru determinarea acelei nebiruite porniri de opinie publică, care i se datorește, în ciuda greutăților care se știau și nenorocirilor care se prevedeau, a sacrificiilor la care cei mai mulți erau gata, știindu-le neapărate, spre îndeplinirea României Mari.” Tot el aprecia cu deosebire presa transilvăneană despre care spunea „că este cea mai frumoasă pagină din istoria Ardealului de o sută și mai bine de ani încoace. Filele ei cuprind gândirea și simțirea celor mai de seamă bărbați pe care i-a dat întreg neamul românesc în această provincie. Toți scriitorii, toți dascălii, în coloanele ei și-au depus tot ce au avut mai curat în sufletele lor și le-au socotit mai de preț pentru vremea lor. Literatură, istorie, economie,, tot ce s-a produs pe aceste terene în curs de un veac se găsește închis în colecțiile colbuite ale vechilor noastre gazete.” Iar profesorul clujean Ion Breazu adăuga : „Presa transilvăneană a fost timp de un secol laboratorul uriaș al conștiinței naționale.”

În acest fel, presa a creat cadrul necesar pentru a primi în interiorul ei și cea mai tânără ramură de presă, cea a presei vorbite și a presei văzute, pe care acele timpuri abia le presimțeau. Împrejurările dramatice ale Primului Război Mondial, la care am participat cu oastea văzută și nevăzută reprezentată de întreaga națiune românească, a apropiat ceasul în care și-a făcut loc pe podiumul culturii universale radioul și apoi televiziunea. Presa în slujba poporului, a progresului și a culturii, așa a fost ea percepută încă din perioada pașoptistă, când C.A. Rosetti, ales la un moment dat în conducerea asociației ziariștilor români, spunea: „Presa trebuie să fie a patra putere într-un stat civilizat și liber. Presa însă pentru ca să fie în această situație, trebuie ca redactorii ei, când iau condeiul să fie sacerdoți. Ziariștii sunt preoții care servesc la altarul acelei zeități ce se numește Naționalitate și Libertate”.

Ziariștii români de bună formație culturală și real talent gazetăresc pot fi găsiți în majoritatea gazetelor vremii, precum Iacob Negruzzi la „Convorbiri literare”, Eminescu la „Timpul”, C.A. Rosetti la „Liberalul”, George Panu la „Lupta”, Slavici la „Tribuna”, P. Locusteanu, C. Banu la „Flacăra”, N.D. Cocea, T. Arghezi și Gala Galaction la „Facla”, Octavian Goga la „Luceafărul” și „Țara noastră”, Ion Agârbiceanu la „Patria”, Teodor Teodorescu-Braniște și Constantin Graur la „Adevărul” și „Dimineața”, Stelian Popescu la „Universul”, Nichifor Crainic, Pamfil Șeicaru, Nae Ionescu la „Curentul” și „Gândirea”, Cezar Petrescu la „România” etc., unde toți aceștia sunt citați, ascultați, admirați și urmați în chemările și opiniile lor. La Cluj, imediat după Marea Unire, când s-a creat Sindicatul Presei din Transilvania și Banat, avându-l președinte pe Ion Agârbiceanu, iar în comitetul din care a făcut parte și Lucian Blaga (recent întors în țară după terminarea studiilor, când a devenit ziarist la ziarul „Voința”) a pus problema înființării unui post radiofonic la Cluj, chestiune devenită actuală după înființarea studioului de la București. Ion Agârbiceanu a reluat propunerea și în alte situații, susținând că și România trebuie să țină pasul cu țările înaintate în materie de informații și de răspândire a culturii în popor, așa cum o cerea și Astra. Profesiunea de ziarist a căpătat, într-adevăr, o mai mare greutate, responsabilitate și statut social, odată cu apariția radiofoniei, fenomen care a favorizat nașterea presei vorbite, atrăgând după sine o mai mare grijă față de acuratețea exprimării, o nevoie mai acută de sintetizare, de condensare, de vorbire fluentă, fără poticneli și lacune de memorie, fără derapaje de la adevăr, fără digresiuni și atracție spre anecdotism.

Așa se face că, în 1920, cel dintâi an după încheierea războiului, a luat naștere la noi primele agenții de presă care conțineau în titlatură și trimiterea la vocabula *radio*, așa cum s-a întâmplat cu agenția telegrafică *Orient Radio (Rador)*, dublate de agențiile *Pressa*, *Danubian Press* și altele. Agenția de bază *Rador*, a fost înființată în iunie 1921, ca o societate pe acțiuni, susținută de banca *Chrissosveloni*. În 1926, ea a devenit, prin achiziționarea de către stat, prin ministrul de Externe, a 60% din acțiuni, Agenția națională a României. Legea organizării ei (statutele) au fost votate și promulgate anterior, la 28 martie 1926. Conducerea Societății avea următoarea structură: 1. un consiliu de administrație, ales pe patru ani, format din 7 membri (dintre care 3 de drept, și 4 aleși de adunarea generală). Cei trei de drept erau: directorul presei din Ministerul de Externe, directorul general PTTR, directorul contabilității de la Ministerul de Finanțe. În fruntea ei se afla un președinte de consiliu, desemnat de guvern pe termen de un an, având alături un director de agenție numit de consiliul de administrație din afara membrilor săi. Guvernului îi revenea dreptul de a numi și un comisar, care participa la ședințele consiliului cu rol consultativ. Agenția avea dreptul exclusiv de a primi și deține informații cu privire la cursurile de bursă (deveze, cereale, metale, coloniale), precum și comunicate emise de posturile străine T:F:F (fără adresă). Ea avea acces la știrile telegrafice, telefonice și radiofonice. Dar și de natură politică, comercială, financiară, sportivă și a inserțiilor de ziare. Societatea avea dreptul de a retransmite și comercializa știrile, de a avea instalații proprii. Ea primea de asemenea știri prin telegraful fără fir, de la marile agenții „*Reuter*” și „*Havas*”, iar pentru a se păstra secretul telegramele puteau fi cifrate. Agenția beneficia de 7 sucursale în marile orașe ale țării.

Odată cu progresul tehnic al radioului, în 1925, a fost înființată „*Asociația prietenilor radiofoniei*”, care organiza audiții publice la Institutul Electrotehnic al Universității din București. Peste puțin timp s-a constituit „*Societatea de difuziune radiotelefonică din România*”, numită apoi „*Societatea Română de Radiodifuziune*”, înființată la 22 decembrie 1927. Ea a construit postul de Radio București, care și-a inaugurat emisiunile la 1 noiembrie 1928, orele 17. Un rol hotărâtor în funcționarea postului de emisie l-a avut profesorul *Dragomir Hurmuzescu*, specialist în domeniu, căruia i s-a adăugat experiența socială a lui *Dimitrie Gusti*, acesta devenind președintele Societății de Radiodifuziune. Aceasta a beneficiat în scurt timp de deschiderea a patru stații de emisie, programele de bază fiind furnizate de „*Radio București*” și de „*Radio România*”. A luat ființă și un post pe unde scurte, destinat străinătății.

Programele erau variate și constau din materiale literare, muzicale, informative, sportive. În cadrul emisiunilor s-au creat și alte domenii de interes public, cum ar fi: *Universitatea Radio*, *Ora satului*, *Ora școlarii*, *Teatru Radiofonic*, *Radio-jurnal*. De la bun început, radioul s-a bucurat de aportul unor personalități de seamă ale științei și culturii românești, care au primit roluri importante în cadrul redacțiilor, în vederea pregătirii unor emisiuni, cât mai interesante și mai variate. În staful de conducere al radioului au figurat de la început scriitorii *Adrian Maniu* (director de programe), poetul *Vasile Voiculescu*, șef al Secțiunii Literare și titular al „*Cronicii medicale*”, criticul *Dumitru Panaitescu-Perpessicius*, deținător al rubricii „*Cărți noi*”, *Tudor-Teodorescu Braniște*, titular al rubricii „*Cronica evenimentelor*”. Între scriitori, invitați să susțină anumite conferințe și să facă mărturisiri s-au numărat *Liviu Rebreanu*, *Tudor Arghezi*, *Ion Minulescu*, *G. Bacovia*, etc. S-a inaugurat și o emisiune pentru oaspeți străini, iar cel dintâi invitat a fost *André Maurois*; prezent în țara noastră ca invitat al Societății Scriitorilor Români.

De mare trecere la public s-a bucurat *Nicolae Iorga*, deținător al rubricii „*Sfaturi pe întuneric*”, din care s-a născut cartea cu același titlu, și cronicile radiodifuzate ale lui *Perpessicius*, adunate mai apoi în volumul *Mențiuni critice* etc. Legătura radioului cu presa a devenit esențială pentru jurnalismul modern, în sensul că a luat naștere și o presă scrisă, destinată informațiilor celor care își luau informațiile pe calea undelor, iar noutatea și programarea emisiunilor reclamau o anume publicitate. Acolo erau difuzate știri despre programele emisiunilor noastre, dar și cu privire la noutățile despre progresul tehnic și al invențiilor și perfecționărilor din domeniu.

La Cluj, de pildă, revista „*Societatea de mâine*” a publicat materiale, precum *Succesele radiofoniei* (nr.3/1927) sau *Radiofonia în Suedia* (nr. 33-34/1927). Pentru a vă da seama de amploarea și diversitatea temelor abordate de *Tudor Arghezi* în prezențele sale la radio, vă oferim lista conferințelor Radio ținute de poet: *Meșteșugul literaturii* (14 decembrie 19280), *Pictorul Luchian* (2 noiembrie 1930), *Gala Galaction* (23 noiembrie 1930), *Nașterea lui Eminescu* (19 aprilie 1931), *Literatura populară* (19 aprilie 1931), *Cărțile populare* (26 aprilie 1931), *Morminte de artiști* (26 martie 1933), *Literatura pentru*

AVRAM IANCU - 200!

Nr. 6 (46/iunie 2024)

copii (4 iunie 1933), *Henri Ford* (9 iulie 1933), *Actualitatea* (30 iulie 1933), *Cromica vacanțelor* (1 ianuarie 1934), *Mugurii* (18 martie 1934), *Copii noștri* (15 aprilie 1934), *Viața oamenilor mari* (29 aprilie 1934), *Versurile lui Eminescu* (5 august 1934), *Ziua protecției animalelor* (30 septembrie 1934), *Lectură* (10 sept. 1933), *Regele Carol II* (24 sept. 1933), *Fundații regești* (1 oct. 1933), *Regele Carol I* (12 nov. 1933), *Figuri din trecutul românesc* (3 dec. 1933), *Poetul Anghel* (10 nov. 1935), *Vitrine* (17 dec. 1933), *Critica modei* (24 martie 1929- 238 febr. 19350), *Cronică* (19 oct. 1930- 12 martie 1933) și alte Cronici pe tot parcursul anilor 1932 - 1933.

În urma unor astfel de emisiuni atractive interesul pentru radio a crescut simțitor. Dacă, în 1927, erau doar 7.871 de abonați, în 1939 au fost 315. 823, ceea ce înseamnă o creștere de 35 de ori, adică de la 5 abonați la 10.000 de locuitori, la 159 de abonați la zece mii de locuitori. Radiodifuziunea, ca și agenția de presă Rador, au devenit pe parcurs societăți în regie mixtă, cu participare de la stat. Ea dispunea de un capital de 50 milioane lei, repartizat astfel: 30% la stat, și 20% la particulari. O nouă societate Orient-Radio a luat naștere prin emisie de acțiuni, cumpărate de Ministerul De Externe, Banca Națională a României și Camera de Industrie și Comerț București. Asemenea concentrări de capital au avut loc și în domeniul tipografic și editorial. Au luat naștere Tipografiile Române Unite, cu ajutor de la Banca Ardeleană, care susținea ziarele „Dreptatea” și „Timpul”, iar presa radio a crescut în difuzare. Între scriitori și gazetarii din radio a existat, încă de la început, o strânsă legătură, cu efecte benefice în plan cultural.

E timpul să facem și o mică digresiune, ca să vorbim despre împrejurările în care s-a născut radioul. Inventatorul lui a fost italianul Marconi, născut la Bologna, în 1874, dar care în 1899 s-a stabilit în Statele Unite, organizând prima întreprindere de transmisie fără fir, numită „American-Marconi Wireless Telegraph Company”. Dacă anterior știrile de presă erau transmise prin telegraf, apoi prin telefon (introdus în 1876 de Bell), de acum înainte se apelează tot mai mult la invenția lui Marconi. Prima știre de radio transmisă în America, cu program permanent, a început să emită doar în 1920. Sistemul a fost pus la punct de Marconi între 1895 și 1900, inventând transmiterea mesajelor la distanță, prin intermediul undelor electromagnetice. În 1910 s-a putut transmite prin radio vocea lui Caruso de la Metropolitan, ceea ce a dus la înființarea societății „Radio Corporation of America”, apoi s-au înființat posturi de emisie-recepție în cele mai multe țări ale lumii, luând naștere și multe trusturi de presă. Deja, în 1927, ziarele dețineau 48 de stații pentru primirea știrilor. De aici, invenția a fost adusă și în Europa, în Franța cea dintâi societate comercială de radio fiind creată după război, turnul Eiffel devenind unul din importantele centre de emisie, ca în 1922 să dispună de 60 de stații. Acum sunt transmise în direct la radio dezbaterile de la Societatea Națiunilor și acum se cristalizează și funcția de corespondent radio, care face concurență presei scrise, deoarece creșterea în importanță a radioului a e dovedită de toate faptele și documentele timpului, radioul invadând, cu sunetele lui caracteristice, întreaga lume.

Televiziunea îi calcă pe urme. Edison inventase kinoscopul în 1899, iar în 1903 proiectul primului film de acțiune a pus pe jar pe toți fanii spectacolului de teatru și operă. Se toarnă numeroase filme fără sonor, cele mai cunoscute fiind cele ale comicilor Stan și Bran, instituind epoca lui Charles Chaplin Până la urmă apare și filmul sonor, data nașterii lui fiind anul 1926, iar cel color în 1935. Televiziunea are la bază fenomenul fotoelectric, experimentat încă din 1892, apoi a fost dotat cu tubul catodic, ceea ce i-a permis o nouă expansiune.

Primele emisiuni Tv au avut loc la 27 ianuarie 1926, când s-a făcut și o transmisie de la New York la Wahington, iar prin laboratoarele Bell de la Whippany, la o distanță de 45 km față de New York. Televiziunea color se dezvoltă mai greu, primul program regulat inaugurându-se în 1948 la CBS-TV News, urmat de NBS.

La noi, studiourile radio se înființează după cum urmează: Iași-2 noiembrie 1941, Craiova, 6 iunie 1954, Cluj 15 martie 1955, Tg. Mureș 2 martie 1958. Important de subliniat este și apariția presei de radio, și acelei informative cu privire la programe. Una dintre publicațiile cele mai cunoscute a fost „Radio”, „Jurnal practic, folositor, științific, și distractiv”. Publicația cu acest nume apare la București, săptămânal, din 23 septembrie 1928 până la 22 decembrie 1940, schimbându-și pe parcurs titlul în „Radio și Radiofonia”, cu subtilul „Radio și știința pentru toți”, iar din 1834 cu subtilul „Radio program. Radio film sonor, televiziune”, cu diviziuni ca „Radio Adevărul”, „Radio Universul”, „Radio român” (1925-1928) apoi „Radio program, Organ de popularizare radiofonică”.

AVRAM IANCU - 200!

Nr. 6 (46/iunie 2024)

Gazeta informativă va beneficia de colaborarea unor cunoscuți scriitori, precum Felix Aderca, deținătorul rubricii „Programele literare săptămânale”, Tudor Arghezi cu „Cronica modei”, Perpessicius cu „Cronica literară”, V. Voiculescu cu „Revista literară radio” cu numeroase conferințe radio (M. Sadoveanu, V.I. Popa, I.A. Bassarabescu etc.) deține rubricile „Tribuna literară”, Revista revistelor, Lexicon radiofonic, Știri de pretutindeni, Teatru radiofonic. Partea muzicală a fost asigurată de C. Brăiloiu, care și-a asigurat și un lot de colaboratori pricepuți, cum au fost lui H. Blazian, M. Petrașcu, Liviu Marian, Emanoil Bucuța etc.

Între 1946 și 1947, ziarul informativ al radioului se cheamă „RADIO AZI”, aducând în paginile sale nume de colaboratori experți în materie, precum Tudor Teodorescu-Braniște, Petru Comarnescu, Ion Pas, Demostene Botez. La sectorul muzical apare Laurențiu Profeta care ține cronica muzicală, în timp ce scriitorii Virgil Gheorghiu, Sașa Pană și Lucia Demetrius devin deținători de rubrici. Gazeta își va schimba din nou numele în 1940, când va primi numele de „Radio România”, apărând săptămânal din 22 decembrie 1940 până la 4 noiembrie 1944. A promovat stilul radio prin rubricile „Din toată lumea”, „Știința și viața”, „Pentru ostașii eroi ai neamului”, „Teatru, literatură, artă”, „Varietăți”, „Cărți noi”. Printre colaboratori întâlnim numele lui V. Voiculescu, Horia Furtună, Radu Gyr, Mircea Streinul, Liviu Rebreanu, Leca Morariu, Ion Zamfirescu etc.

O nouă schimbare are loc după evenimentele din 1989, revista informativă radio apărând acum cu titlul „Radio România”, săptămânal editat de Societatea Română de radiodifuziune din 1996 până în 1998. Colaborează Al. Balaci, Dan Grigorescu, Virgil Căndea, Șerban Iliescu (rubrica „Jocul de-a gramatica”), Paul Grigoriu (rubrica „Sfertul academic”) etc. Radioul și televiziunea devin de-acum teritorii perfect asumate culturii naționale, ele beneficiind multă vreme de un program tipărit. Cu timpul, acesta a dispărut, deoarece fiecare program e afișat și comunicat prin grila sa, afișată vizual. Oricum, publicitatea și stilul de comunicare al comentatorului și prezentatorului de Radio-Tv a devenit parte integrantă a limbajului jurnalistic modern, o formă actuală de a fi prezent în marele conclave al rețelei informative, cu audiență în întreaga planetă.

Un moment important în viața Transilvaniei l-a constituit faptul că la 15 martie 1954, a luat naștere Studioul de Radio Cluj, și că salutul pentru ascultători, „Aici Radio Cluj!” a putut fi auzită începând cu data amintită, de la ora 16, cu o emisiune de o oră în limba română și una egală în limba maghiară. Propunerea se făcuse deja în 1952, dar forurilor conducătoare le-a trebuit doi ani pentru a pregăti locația și schema instituției. Cel dintâi local a fost în clădirea de pe strada Rakoczi nr. 60 (azi strada se cheamă Eremia Grigorescu), stradă pe care au locuit și scriitorii Adrian Marino, Ion Pop, Marosi Peter, Letai Lajos etc., studioul cunoscând o nouă etapă de dezvoltare sub conducerea directoratului scriitorului Vasile Rebreanu și mai apoi a lui Horia Bădescu. Din păcate, în 1985, studioul a fost desființat, dar reluându-și din nou emisiunile la 22 decembrie 1989, imediat după anunțarea victoriei revoluției în capitală, el devenind adevărata voce a Transilvaniei. Toate secțiunile și rubricile studioului au fost conduse de oameni pricepuți, specialiști în meserie, cum au fost cele pe teme literare (Miron Scorobete, Tiberiu Iancu, Traian Bradea), cinematografice (C-tin Colhon), muzicale (C-tin Ivaneș), reportericești (Stela Ivaneș, Constantin Mustață), știință (Ioan Chindriș, C-tin Dumitrescu), umor (Cornel Udrea), cultură (Florin Zaharescu, Zorin Diaconescu, Radu Țuculescu, Mihai Dragolea), folclor (D. Vîrtic) și mulți alții. Memoria Studioului conține sute de mii de texte și înregistrări care o dată publicate, ar produce multe surprize literare, întrucât toți oamenii de știință importanți ai Clujului, artiști, muzicieni, medici, pictori, universitari, preoți, ierarhi ai Bisericii pot fi

Descoperiți în înregistrările Studioului. Ca probă poate fi luată cartea *Cu microfonul dincolo de Styx*, publicată de Vasile Rebreanu împreună cu Miron Scorobete, care a adunat câteva înregistrări și interviuri cu cei ce nu mai sunt.

Împlinirea a 70 de ani de la înființarea Studioului teritorial Cluj a prilejuit lui Cornel Udrea, mare prietăr al umorului, redactarea unei cărți omagiale, intitulată **Naraton** (1954-2024), apărută la Editura Școala Ardeleană, carte de peste 500 de pagini, conținând 559 semnături ale celor mai importanți oameni de cultură ai Clujului contemporan, dar cu multe portrete, amintiri, evocări, închinare celor care au făcut fala și renumele Studioului. Volumul, un adevărat tom arhivistic reprezentativ, poate fi procurat de la conducerea Studioului sau a Editurii.